

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра всесвітньої історії

Дипломна робота

бакалавра

з теми:

**«ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА АНГЛІЙСЬКОЇ КОРОЛЕВИ
ЄЛИЗАВЕТИ І ТЮДОР»**

Виконав студент 4 курсу

напряму підготовки 6.020302 «Історія»

денної форми навчання

Святий Артур Володимирович.

Науковий керівник:

Баженов Лев Васильович,

доктор історичних наук,

професор кафедри всесвітньої історії

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ I. Історіографічний огляд та аналіз джерел.....	6
1.1. Історіографія теми.....	6
1.2. Характеристика джерел.....	11
Розділ II. Англо-шотландські відносини за часів правління Єлизавети I Тюдор.....	14
2.1. Шотландське питання в стосунках Англії з Францією (1558–1567 рр.).....	14
2.2. Справа Марії Стюарт (1568–1587 рр.).....	19
2.3. Завершальний етап боротьби за Шотландію (1588–1603 рр.).....	27
Розділ III. Англо-ірландські відносини за часів правління Єлизавети I Тюдор.....	30
3.1. Боротьба ірландців проти англійських загарбників (1558–1593 рр.)....	30
3.2. Національно-визвольна війна ірландського народу (1594–1603 рр.)....	34
Розділ IV. Англо-іспанські відносини за часів правління Єлизавети I Тюдор.....	39
4.1. Напади англійських піратів на іспанців (1558–1587 рр.).....	39
4.2. Англо-іспанські війни (1588–1603 рр.).....	44
Висновки.....	50
Список використаних джерел і літератури.....	56

ВСТУП

Актуальність теми. Велика Британія займає одне з провідних місць серед сучасних країн Західної Європи. Від позиції цієї держави залежить вирішення багатьох соціально-економічних і політичних проблем сучасності. Тому її історичний досвід, особливості історичного розвитку викликають постійну увагу вітчизняних і зарубіжних науковців.

Велика Британія – країна класичної демократії, де протягом багатьох століть чітко функціонує парламент, діють різні правові інституції. В цій державі реально існує рівність усіх громадян перед законом. Тому історія Великої Британії є дуже повчальною для сучасної України, яка після краху радянського тоталітаризму з великими труднощами розбудовує правове суспільство.

Слід також додати, що наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. світове співтовариство зіткнулось із цілою низкою викликів з боку певних суб'єктів міжнародних відносин. Однією з цих проблем стало загострення сепаратистських тенденцій у країнах Західної Європи. З нею зіткнулися різні держави. Зокрема, на початку ХХІ ст. в Шотландії виявилось немало тих людей, які підтримують незалежність свого регіону від Англії [44, с. 66]. Подібні ідеї мають місце і в інших частинах Великої Британії, а також на Піренейському півострові.

Досить напруженими та неврегульованими є й сучасні відносини Англії з Іспанією через контроль над Гібралтаром. Іспанія не визнає британського суверенітету над Гібралтаром, вважаючи, що англійцям належить лише укріплений периметр цього міста, а не весь Гібралтарський перешийок.

У другій половині минулого століття виникла ілюзія, що світовій спільноті вдалося повністю вирішити проблему піратства на морі. Проте, як показали події кінця ХХ – початку ХХІ ст., в умовах глобальних змін у світі морська злочинність знову активізувалася. Проблема морської безпеки зараз привертає посилену увагу світової громадськості. Щорічно реєструються сотні нападів піратів на торговельні кораблі, захоплень та зникнень багатьох людей різних національностей. У цих умовах провідним світовим державам доводиться

докладати значних зусиль для протидії піратській загрозі. Тому осмислення досвіду, накопиченого історичною практикою в боротьбі з морським розбоям, є, безумовно, важливим для сучасного світу.

Отже, прогнозування подальшого розвитку сучасних міжнародних відносин потребує й знання історії піратства, зокрема вивчення ролі англійських каперів у період раннього нового часу. В зв'язку з усім вищесказаним тема «Зовнішня політика англійської королеви Єлизавети I Тюдор» є досить актуальною.

Об'єктом дослідження є головні зовнішньополітичні напрями Англії в другій половині XVI – на початку XVII століть.

Предметом дослідження є зовнішня політика англійської королеви Єлизавети I Тюдор.

Хронологічні межі роботи охоплюють 1558 – 1603 роки, тобто період її правління. Саме в той час визначились основні зовнішньополітичні пріоритети англійського королівства та принципи їхньої реалізації. З другої половини XVI ст. розпочався шлях Англії до європейської, а трохи пізніше й до світової гегемонії, започаткований її торгівельною експансією на інші континенти.

Географічні межі дослідження охоплюють насамперед англійські землі, а також території Шотландії, Ірландії, Іспанії, які були втягнуті в орбіту зовнішньої політики Єлизавети I Тюдор. Географічні рамки роботи включають також великі простори морів й океанів, на яких перетиналися інтереси Англії та Іспанії. В першу чергу це морські протоки, які відокремлюють Британські острови від континентальної Європи, а також території Атлантичного й Тихого океанів.

Мета роботи полягає в тому, щоб на основі аналізу використаних джерел і досягнень вітчизняної та зарубіжної історіографії об'єктивно висвітлити зміст зовнішньополітичної стратегії Англії в другій половині XVI – на початку XVII ст. Для досягнення цієї мети ставляться наступні **завдання**:

- розглянути вивчення зовнішньої політики Єлизавети I Тюдор в історіографії XIX – XXI століть;
- проаналізувати джерельну базу роботи;
- з'ясувати методи зовнішньої політики Єлизавети I Тюдор;

- дослідити причини та хід військових конфліктів Англії з її політичними суперниками в той час;
- розкрити роль конфесійних чинників у зовнішній політиці Єлизавети Тюдор;
- визначити місце та значення піратського промислу в її зовнішній політиці;
- всебічно проаналізувати наслідки зовнішньої політики Єлизавети Тюдор.

Методи дослідження. У процесі вивчення теми були використані загальнонаукові та конкретно-історичні методи. Аналітико-синтетичний метод застосовувався при аналізі джерел і літератури. Проблемно-хронологічний метод використовувався для висвітлення подій та явищ у хронологічній послідовності. Застосування методів систематизації та узагальнення дозволило зробити загальні теоретичні висновки за результатами проведеного дослідження. З допомогою ретроспективного методу вдалося об'єктивно оцінити наукову спадщину з обраної теми, яку залишили вітчизняні та зарубіжні історики XIX – XX ст.

Нами постійно використовувався й принцип історизму, котрий передбачає розгляд подій та явищ минулого в їхній конкретно-історичній обумовленості, в певному суспільному просторі. Важливу роль при написанні роботи відіграв також принцип об'єктивності, який виявився у підборі максимальної кількості опублікованих джерел. Це в свою чергу дало можливість неупереджено дослідити сутність історичних подій XVI – XVII ст. у Західній Європі, всебічно проаналізувати та висвітлити досліджувану тему.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її фактичний матеріал і висновки можуть бути використані на семінарських заняттях у вишах та при підготовці уроків з історії в середній школі.

Апробація роботи. Основні положення бакалаврського дослідження декілька разів доповідались та обговорювались на засіданнях кафедри всесвітньої історії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Структура роботи зумовлена її метою та завданнями. Вона складається з вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури. Повний обсяг роботи становить 62 сторінки.

Висновки

У другій половині XVI – на початку XVII ст. в міжнародних відносинах відбулись кардинальні зміни. На ключові позиції поступово висунулись ті держави, які обрали курс на реалізацію своїх власних зовнішньополітичних інтересів. Особливе місце серед них належало Англії, керівні кола якої здійснили ряд важливих перетворень у соціально-економічній та політично-релігійній сферах, забезпечивши цим піднесення своєї країни на рівень провідних держав Західної Європи. Характерна риса зовнішньої політики Англії в той час полягала у відмові від традиційного маневрування між Францією та Іспанією.

Ознаки зовнішньополітичної самостійності Англії виявились вже під час її конфлікту з Шотландією в 1560 р., який сприяв перерозподілу балансу сил на Британських островах на користь королеви Єлизавети Тюдор. Це було підтверджено в Бервікському та Единбурзькому договорах 1560 р., котрі були підписані між Англією та Шотландією.

Використавши в своїх цілях шотландську реформацію та уклавши Единбурзький договір, Англія зробила перший крок на шляху об'єднання двох королівств. Англійська дипломатія всіляко намагалася спрямувати реформаційний рух у Шотландії в потрібне їй русло.

Единбурзький договір показав, що Шотландія поступово втрачала риси самостійної держави та підпорядковувалася англійським інтересам. Таке становище не влаштовувало амбітну шотландську королеву Марію Стюарт. Тому вона не визнала цього договору і не відмовилася від своїх претензій на англійський престол.

Експансіоністські наміри англійського уряду щодо Шотландії прикривалися необхідністю захистити національну безпеку Англійського королівства. Насправді ж загарбницькі плани Єлизавети відносно Шотландії викликались передусім бажанням молодого англійського буржуазії та нового дворянства захопити цю країну, як важливе джерело сировини та надійний ринок збуту для виробів англійської промисловості.

Страта шотландської королеви Марії Стюарт стала серйозною поразкою католицької реакції в Західній Європі та водночас важливою політичною перемогою Англії. Цю подію радісно сприйняло протестантське населення англійського королівства, в очах якого Єлизавета Тюдор була символом національної незалежності Англії.

Зіткнення англійської та шотландської королев було не лише суперництвом двох європейських монархів у боротьбі за владу. Це був глибокий соціально-політичний і релігійний конфлікт між буржуазними відносинами, які швидко розвивались в Англії, та феодално-католицькими порядками Шотландії, між новою протестантською релігією та старим католицизмом.

Боротьба шотландського короля Якова VI Стюарта з північними баронами, які сповідували католицьку віру, наприкінці XVI ст. завершилась їхньою цілковитою поразкою. Це остаточно усунуло католицьку загрозу в Шотландії та означало перемогу протестантизму в цій країні. У 1603 р. Яків Стюарт згідно заповіту королеви Єлизавети став водночасно й англійським монархом – Яковом I Стюартом. Європейські країни визнали входження Шотландії до складу Англійського королівства.

У період правління Єлизавети досить складними були англо-ірландські відносини. Велика частина ірландських вождів і простого народу була вороже налаштована до англійців і зберігала вірність католицькій церкві. Це становило серйозну небезпеку для Єлизавети, яка сповідувала протестантську віру.

У середині 60-х років, в умовах покращення міжнародного становища Англії, почали формуватись сприятливі зовнішньополітичні обставини для розв'язання ірландського питання. Зосередження уваги Лондона на Ірландії виявилось необхідним, оскільки вождь ірландських повстанців Шан О'Ніл в обмін на допомогу пропонував ірландську корону монархам Франції та Шотландії. Вміле поєднання тактики каральних рейдів з таємними операціями призвело до придушення цього повстання англійцями в 1567 році.

Керівники другого повстання проти англійських загарбників Фіцморіс і Десмонд знайшли підтримку в Іспанії і влітку 1579 р. закликали ірландців

продовжити збройну боротьбу проти королеви Єлизавети на захист католицької церкви. Однак вони не висунули широкої національно-визвольної програми боротьби. Своїх головних союзників вожді цього виступу вбачали лише в католицьких державах Західної Європи, а не в селянських масах Ірландії.

Значну роль у національно-визвольній боротьбі ірландського народу відігравала римо-католицька церква. Католицькі священники були військовими капеланами в рядах повстанців, надихали їх на мужній опір англійським загарбникам.

Єлизавета, як королева Ірландії, проводила жорсткий курс на підкорення ірландських вождів, які не бажали визнавати її владу. Вона використовувала проти них звинувачення в державній зраді, а також розпалювала між ними кланову боротьбу.

Головним центром національно-визвольної боротьби ірландського народу в той час була північна провінція Ольстер. У другій половині XVI ст. англійці побудували там багато фортець, в яких розміщували свої гарнізони. На їхнє утримання англійський уряд щорічно збирав з усіх мешканців цього регіону спеціальний натуральний податок.

Важливим засобом підпорядкування Ірландії англійським загарбникам стали масові конфіскації земель на цій території. Єлизавета Тюдор і Яків Стюарт часто здійснювали ці експропріації та роздавали ірландські землі своїм прихильникам. Соціальний склад англійських колоністів в Ірландії був досить різнорідним. Він включав представників нижчих і вищих прошарків англійського суспільства.

Боротьба ірландського народу проти англійських загарбників була оплачена великою кров'ю. Багато ірландців внаслідок жорстоких переслідувань втекли з своєї батьківщини, а значна їхня частина навіть була змушена переселитися на Американський континент.

Результати завоювання Ірландії англійцями виявилися суперечливими. Воно, з одного боку, зміцнило міжнародне становище Англії, а з другого – вороже налаштувало ірландське населення проти загарбників і знищило надії на

досягнення культурної єдності з Англією. Це завоювання також посилювало феодальну роздрібленість Ірландії.

Важливим напрямком зовнішньої політики королеви Єлизавети були англо-іспанські відносини. В основі протиріч між Англією та Іспанією лежала боротьба за торгівельну монополію в Атлантичному та Тихому океанах. Гостра потреба в ринках збуту для виробів англійської капіталістичної мануфактури, прагнення заволодіти морськими шляхами і багатствами іспанських колоній на Американському континенті штовхали англійських підприємців і купців на боротьбу з Іспанією. Остання панувала на цих шляхах і була головною перешкодою для виходу Англії на широкі простори океанської торгівлі.

У другій половині XVI ст. в Англії склалася економічна і військово-політична ситуація, сприятлива для початку торгівельної експансії. Насамперед був створений великий морський флот, який перетворився в могутню зброю і дозволив уряду Єлизавети освоювати океанські простори і просувати там свої державні інтереси.

Англійська королева досить часто використовувала англійських піратів, як важливий інструмент своєї зовнішньої політики, підтримувала їхні дії проти католицької Іспанії. Каперських нападів зазнавали міста та кораблі на узбережжі Іспанії, в Атлантичному і Тихому океанах, на території Вест-Індії. В Карибському морі постійно курсували англійські пірати, підстерігаючи іспанський флот, завантажений золотом і сріблом Нового Світу. За часів правління Єлизавети було встановлено повне панування англійців в Атлантичному океані, яке підготувало сприятливий ґрунт для їхнього переселення на Американський континент і створення великого англомовного світу.

Захоплення і пограбування іспанських міст і кораблів англійськими піратами послаблювали Іспанію і помітно збільшували фінансові ресурси Англії. Моральним виправданням дій англійських каперів була ненависть протестантів-англійців до католицької церкви, оплотом якої були папський Рим та Іспанія. Однак реальною підставою цих нападів було бажання відібрати у іспанців їхні

багатства. Капери в першу чергу керувались прагненням до особистого збагачення.

У піратських експедиціях вирости великі англійські мореплавці, адмірали англійського флоту Дрейк, Хоукінс, Фробишер, Камберленд, Кавендіш та інші. Участь в організації й фінансуванні цих експедицій самої королеви Єлизавети та її наближених забезпечувала англійським піратам надійний захист від вимог іспанського короля Філіпа II покарати цих морських розбійників.

У процесі підготовки та здійснення каперських експедицій поєднувались економічні інтереси англійської торгівельно-промислової й придворно-чиновницької еліти та піратських організацій. Вони несли спільну відповідальність за піратську політику уряду Єлизавети. Головні інвестори піратських походів (лондонські комерсанти, королівські фаворити та чиновники) були матеріально зацікавлені в ескаляції англо-іспанського конфлікту.

Піратська експедиція Френсіса Дрейка в 1585–1586 рр. стала поворотним моментом в англо-іспанських відносинах другої половини XVI ст. Після неї владнати тривалий конфлікт між Англією та Іспанією мирним шляхом було вже неможливо. В 1587 р. була здійснена Кадікська експедиція Ф. Дрейка, яка стала класичним прикладом каперства. Активні дії англійців в місті Кадіксі і біля узбережжя Іспанії затримали на цілий рік похід «Непереможної Армади» проти Англії.

У відкритій війні між Англією та Іспанією, яка розпочалась у 1588 р., англійські пірати брали найактивнішу участь. Регулярні військові дії англійців у той час були тісно переплетені з їхніми піратськими експедиціями. Тому іспанська влада була змушена приділяти значну увагу обороноздатності своїх колоніальних володінь.

Головною опорою іспанської політики в досліджуваний період були католицькі прошарки в західноєвропейських країнах. Іспанія підтримувала ірландських і шотландських католиків у їхній боротьбі проти англійських загарбників. Англійська ж політика, навпаки, була націлена на послаблення католиків і посилення протестантів.

У кінці 60-х – на початку 70-х рр. XVI століття королева Єлизавета Тюдор встановила тісні контакти з протестантами-гугенотами у Франції та надавала їм всебічну допомогу. Аналогічну позицію вона зайняла також щодо національно-визвольного руху в Нідерландах, учасники якого тривалий час самовіддано боролись проти іспанського колоніального гніту та здобули блискучу перемогу – утворили незалежну республіку З'єднаних провінцій.

Список використаних джерел і літератури.

І. Опубліковані джерела.

1. Бервикский договор 27 февраля 1560 г. URL: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Engl/XVI/1560-1580/Edinburg/dogovor/text1.phtml?id=11216>
2. Гибель “великой армады” (Сообщение из Англии о “Великой армаде”, полученное 19 ноября 1588 г. в Аугсбурге из Гамбурга). URL: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Engl/XVI/15801600/Armada/text.phtml?id=4841>
3. Докладная записка У. Сесила Тайному совету «О средствах, необходимых для восстановления в Шотландии древних свобод» (5 августа 1559 г.) URL: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Engl/XVI/1560-1580/Edinburg/dogovor/text1.phtml?id=11216>
4. Докладная записка У. Сесила Тайному совету (3 января 1560 г.). URL: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Engl/XVI/1560-1580/Edinburg/dogovor/text1.phtml?id=11216>
5. Морской разбой англичан (Сообщение из Севильи от 21 января 1569 г.) // Хрестоматия по истории средних веков : в 3 т. / под. ред. Н. П. Грацианского и С. Д. Сказкина. – Москва : Учпедгиз, 1950. Т. 3. С. 195–196.
6. Нападение англичан на Кадикс (Донесение фирме Фуггер из Венеции 22 мая 1587 г.). URL: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Spain/XVI/15801600/Kadiks1587/text.htm>
7. Обращение «Лордов Конгрегации» к королеве Елизавете 17 июля 1559 г. URL: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Engl/XVI/1560-1580/Edinburg/dogovor/text1.phtml?id=11216>
8. Папа жалует Филиппу II корону Англии и Ирландии (Из Зальцбурга от 14 июля 1588 г.) // Хрестоматия по истории средних веков : в 3 т. / под. ред. Н. П. Грацианского и С. Д. Сказкина. Москва : Учпедгиз, 1950. Т. 3. С. 197.

9. Письмо королевы Елизаветы Р. Сэдлеру 7 августа 1559 г. URL: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Engl/XVI/1560-1580/Edinburgdogovor/text1.phtml?id=11216>
10. Письмо королевы Елизаветы адмиралу лорду Винтеру 27 декабря 1559 г. URL: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Engl/XVI/1560-1580/Edinburgdogovor/text1.phtml?id=11216>.
11. Письмо королевы Елизаветы герцогу Норфолку 15 февраля 1560 г. URL: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Engl/XVI/1560-1580/Edinburgdogovor/text1.phtml?id=11216>
12. Письмо Елизаветы шотландской королеве Марии Стюарт (октябрь 1586 г.) URL: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Engl/XVI/1580-1600/Elisabet/Maria.1586.phtml?id=4835>
13. Письмо Елизаветы наместнику шотландского престола Якову VI (август 1588 г.) URL: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Engl/XVI/1560-1580/Elisabet/Briefe_1567-1590/frametext.htm
14. Письмо Елизаветы графу Ормонду, вице-королю Ирландии от 29 декабря 1597 г. URL: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Engl/XVI/1560-1580/Elisabet/Briefe-1567-1590/frametext.htm>.
15. Письмо Елизаветы графу Ормонду и членам Совета Ирландии от 12 сентября 1598 г. URL: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Engl/XVI/1560-1580/Elisabet/Briefe-1567-1590/frametext.htm>
16. Письма Елизаветы наместнику Ирландии лорду Маунтджою от 16 и 17 февраля 1603 г. URL: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Engl/XVI/1560-1580/Elisabet/Briefe_1567-1590 / frametext.htm
17. Письмо Шотландской королевы Марии Стюарт Английской королеве Елизавете. URL: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Engl/XVI/1580-1600/Maria_Stuart/brief_Elisabet.phtml?id=7380
18. Речь, произнесенная Елизаветой земскому ополчению, собранному в Тилбёри (Эссекс), чтобы отразить ожидаемое вторжение Испанской Армады.

URL: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Engl/XVI/1580-1600/Elisabet/rede-tilbery.phtml?id=4838>

19. Эдинбургский договор 5–6 июля 1560 г. URL: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Engl/XVI/1560-1580/Edinburg_dogovor/text1.phtml?id=11216.

II. Використана література.

Монографії.

20. Всемирная история : в 10 т. / отв. ред. М. М. Смирин. Москва : Соцэкгиз, 1958. Т. 4. 823 с.
21. Герхард П. Пираты Новой Испании. Москва : Центрполиграф, 2004. 240 с.
22. Гребельский П. Пираты : Иллюстрированная история морского разбоя. Санкт-Петербург : ИПК «Вести», 1992. 128 с.
23. Губарев В. К. Пираты Карибского моря: жизнь знаменитых капитанов. Москва : Эксмо, 2009. 416 с.
24. История Великобритании / под ред. К. О. Моргана. Москва : Весь Мир, 2008. 680 с.
25. Маккормак Дж. Історія Ірландії / пер. з англ. А. Олійник, Т. Бойко. Київ : Юніверс, 2006. 296 с.
26. Можейко И. В. Пираты, корсары, рейдеры. Москва : Наука, 1991. 349 с.
27. Осипова Т.С. Освободительная борьба ирландского народа против английской колонизации (вторая половина XVI – начало XVII в.). Москва : Изд-во АН СССР, 1962. 206 с.
28. Очерки по истории Англии / под ред. Г. Р. Левина. Москва : Учпедгиз, 1959. 358 с.
29. Семашко И. И. Сто великих женщин. Москва : Вече, 2006. 575 с.
30. Фраттини Э. Священный Альянс. Палачи и шпионы Ватикана. Москва : Эксмо, 2007. 576 с.

31. Черняк Е. Б. Приговор веков. Из истории политических процессов на Западе. Москва : Правда, 1971. 460 с.
32. Черняк Е. Б. Призрачные страницы истории. Москва : Остожье, 2000. 429 с.
33. Черняк Е. Б. Судьи и заговорщики. Москва : Наука, 1984. 453 с.
34. Штокмар В. В. Очерки по истории Англии XVI века. Ленинград : Изд-во Ленинград. ун-та, 1957. 160 с.
35. Эрикссон К. Елизавета I. Москва : АСТ, 2008. 512 с.

Статті.

36. Дьомін О. Б. Британська політика королеви Єлизавети Тюдор в другій половині 60-х років XVI століття // *Наук. вісн. Міжнар. гуманіт. ун-ту : зб. наук. праць. Сер.: Історія, філософія, політологія*. Одеса, 2011. Вип. 3. С. 21–25.
37. Копелев Д. Н. Пушки в океане: морская гонка вооружений и испанская колониальная империя XVI – XVII столетий // *Диалог со временем. Мир и война: аспекты интеллектуальной истории*. Москва : Красанд, 2009. Вып. 29. С. 216–235.
38. Крамер Ф. Филипп II // *Испанские короли* / под ред. В. Л. Бернекера. Ростов-на-Дону : Феникс, 1998. С. 85–112.
39. Осипова Т. С. Английская агрессия в Ирландии и освободительная борьба ирландского народа в XVI веке // *Средние века*. Москва : Наука, 1955. Вып. 6. С. 175–198.
40. Осипова Т. С. Государство в Ирландии XIV – XVI вв. // *Средние века*. – Москва : Наука, 1987. Вып. 50. С. 77–90.
41. Пастушенко А. А. О добыче каперов Англии во второй половине XVI в. // *Древнее Причерноморье* / глав. ред. И. В. Немченко. – Одесса : ФЛП «Фридман А. С.», 2011. Вып. 9. С. 390–397.
42. Петросьян А. А. Эдинбургский договор 1560 г. // *Англия в эпоху абсолютизма* / под ред. Ю. М. Сапрыкина. Москва : Изд-во МГУ, 1984. С. 31–55.

43. Репина Л. П. Северные восстания 1536 и 1569 гг. в Англии: опыт сравнительного изучения // *Средние века*. Москва : Наука, 2000. Вып. 61. С. 169–177.

44. Филатов Г. А. Каталонский и шотландский сепаратизм: сходство и различие // *Новая и новейшая история*. 2018. № 2. С. 66–76.

Підручники та посібники.

45. Бураков Ю. В., Питльована Л. Ю. Нариси історії Англії нового часу : навч. посіб. Львів : Центр Європи, 2003. 128 с.

46. Пик С. М. Таємна дипломатія і розвідка у міжнародних відносинах : навч. посіб. Львів : Вид-во ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. 514 с.

47. Сапрыкин Ю. М. Английское завоевание Ирландии (XII – XVII вв.) : учеб. пособ. Москва : Высшая школа, 1982. 176 с.

Електронні ресурси.

48. Афанасьев Г. Е. Судьбы Ирландии // *Записки императорского Новороссийского университета*. Одесса, 1888. Том 46. С. 73–160. URL: // www.vostlit.info/starieknigi.info/liter/A.htm

49. Всемирная история : в 6 т. Москва : Наука, 2013. Т. 3 : Мир в раннее новое время / отв. ред.: В. А. Ведюшкин, М. А. Юсим. 854 с. URL: <https://unotices.com/book.php?id=1543578>

50. Грэм Р. Мария Стюарт. Москва : Молодая гвардия, 2010. 432 с. URL: <http://booksonline.com.ua/view.php?book=81879>

51. Дмитриева О. В. Елизавета I. Москва : Молодая гвардия, 1998. 248 с. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=68078&.

52. Дьомін О. Б. Формування «нового курсу» зовнішньої політики Англії (друга половина XVI – початку XVII ст.) : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.02 – всесвітня історія. Київ, 2001. 32 с. / Національна Академія Наук України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. URL: <http://avtoreferat.net/content/view/5037/51/>

53. Ивонин Ю., Ивонина Л. Властители судеб Европы. Императоры, короли, министры XVI – XVIII веков. Смоленск : Русич, 2004. 464 с. URL: http://loveread.ec/view_global.php?id=74523

54. Ивонина Л. И. Шотландский период жизни Якова I Стюарта // *Вестник Удмуртского университета. Сер.: История и филология*. 2014. Вып. 3. С. 7–17. URL: http://ru.history.vestnik.udsu.ru/files/originsl_articles/vuu_14_053_01.pdf

55. История Ирландии / под ред. А. И. Гольмана. Москва : Мысль, 1980. 390 с. URL: http://yakov.works/libr_min/09_i/rl/andia_01.htm#3

56. Кареев Н. И. История Европы в новое время : в 7 т. Санкт-Петербург, 1904. Т. 2 624 с. URL: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/index.phtml?id=stariyeknigi.info/Knigi/K/Karreev_N_I_Istoriya_Zapadnoy_Evropy_v_Novoe_vremya_02_1904.pdf

57. Копелев Д. Н. Золотая эпоха морского разбоя: пираты, флибустьеры, корсары. Москва : Остожье, 1997. 496 с. URL: <http://www.knigogid.ru/books/25711-zolotaya-epoha-morskogo-razboya/toread/>

58. Копелев Д. Н. Колониальная экспансия европейских держав и феномен морского разбоя в XVI – первой трети XVII вв. : автореф. дис. ... д-ра ист. наук : 07.00.03 – всеобщая история. Санкт-Петербург, 2014. 40 с. URL: <http://cheloveknauka.com/kolonialnaya-ekspansiya-evropeyskih-derzhav-i-fenomen-morskogo-razboya-v-xvi-pervoy-treti-xviii-vv#ixzz5YKTh5rzg/>

59. Михеев Д. В. Каперы в испанской политике Елизаветы Тюдор (1558–1603 гг.) : автореф. дис. ... канд. ист. наук : 07.00.03 – всеобщая история / Российский гос. пед. ун-т им. А. И. Герцена. Санкт-Петербург, 2012. 25 с. URL: <http://cheloveknauka.com/kapery-v-ispanskoy-politike-elizavety-tyudor>

60. Михеев Д. В. Каперы как инструмент английской внешней политики середины XVI столетия. *Известия Алтайского государственного университета*. Барнаул, 2011. № 4/2 (72). С. 150–154. URL: <http://izvestia.asu.ru/2011/4-2/hist/TheNewsOfASU-2011-4-2-hist-28.pdf>.

61. Михеев Д. В. Проблема безопасности морского сообщения и англо-испанский союз в первые годы правления Елизаветы Тюдор (1558–1562 гг.).

Вестник Псковского государственного педагогического университета. Серия: Социально-гуманитарные и психолого-педагогические науки. Псков, 2011. Вып. 13. С. 20–26. URL: https://pskgu.ru/projects/pgu/storage/ppn/wgpgpu13/wgpgpu13_04.pdf

62. Невилл П. Ирландия. История страны. Москва : Эксмо ; Санкт-Петербург : Мидгард, 2009. URL: <http://litresp.ru/chitat/ru/%D0%9D/nevill-piter/irlandiya-istoriya-strani>

63. Черняк Е. Б. Тайны Англии : Заговоры, Интриги, Мистификации. – Москва : Остожье, 1996. URL: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/tchern/03.php

64. Штокмар В. В. История Англии в средние века. Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1973. URL: <https://www.sedmitza.ru/lib/text/443030/>

65. Яков I (король Англии). URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>